

(ה) מפעל אחד בענף הטכסטיל הגיש דו"ח על ביצוע יצוא לשנות הכספים 1976 ו-1977, אולם עד למועד סיום הביקורת, בדצמבר 1982, לא הוציאה לו המחלקה אישור על ביצוע היצוא.

מרכז ההשקעות, הפועל במסגרת משרד התעשייה והמסחר, מוסקד על הגשמת מטרות החוק לעידוד השקעות הון בישראל. על פי החלטות מינהלת מרכז ההשקעות ניתנים מענקי-השקעה והישכון והנחות ממסים ומאגרות למשקיעים במשך תקופת הקמת המפעלים או הרכבתם וכן במשך תקופה ארוכה לאחר מכן. מתן ההטבות למשקיעים מותנית בעמידה בתנאים שונים, כגון ביצוע ההשקעה, וכיצוע יצוא, הכל כפי שנקבע בכתב האישור. אחר מתפקידיו העיקריים של המרכז הוא לעקוב אחר כיצוע תנאים אלה.

הביקורת הנוכחית, כמו גם הביקורות הקודמות, העלתה: (1) מרכז ההשקעות עדיין לא הצליח לגבש כלי בקרה ומעקב מתאימים. למעשה אין בקרה יוזמה מצידו אחר כיצוע ההשקעה; (2) קיים פיגור ניכר בבדיקת תיקי המפעלים ובאיסוף הנתונים כאשר לקיום תנאי היצוא שנקבעו בכתבי האישור; (3) כתוצאה מהפיגור בעריכת הבדיקה מתעכב ביטול כתבי האישור, כאותם מקרים שהדבר מתחייב מן הנתונים ואז מחלק מהמפעלים לא ניתן עוד לגבות את ההטבות שקיבלו; במקרים אחרים עומדות לרשות המפעלים הטבות, אשר להן הם אינם זכאים, במשך תקופה ארוכה ובריבית זולה מהנהוגה במשק.

לדעת הביקורת, מצב דברים זה מחייב שיפור מערכת הבקרה והמעקב שבידי מרכז ההשקעות על ידי הקפדה על קבלת דו"חות מן המפעלים במועד, איסוף נתונים פרי, בדיקת הנתונים על ביצוע תכנית ההשקעות ועל קיום תנאי היצוא, כך שאפשר יהיה לנקוט מבעוד מועד צעדים במקרה של אי קיום התנאים.

סיוע למפעל בעיירת פיתוח

בחודש אוקטובר 1980 פרצה שריפה במפעל, השייך לקונצרן בענף הטכסטיל, הנמצא בעיירת פיתוח בדרום הארץ. השריפה, אשר כילתה את המפעל כולו, לרבות מלאי, ציוד והבניין, הותירה את הפועלים שעבדו בו מובטלים. משרד התעשייה והמסחר (להלן — המשרד) החליט לפעול לשיקומו המהיר של המפעל, וזאת בעיקר בשל רגישותו המיוחדת של המקום לאבטלה.

כחמישה חודשים לפני השריפה אישר מרכז ההשקעות, בהתאם להוראות החוק לעידוד השקעות הון, תכנית להרחבת המפעל תוך הכנסת קווי ייצור חדשים, בהשקעה של 3.4 מיליון שקל. לאחר השריפה החליטו בעלי, בעידוד המשרד, להקים את המפעל מחדש, כך שיהיו בו כמה מקווי הייצור שהיו במפעל נשרף, וכמה מקווי הייצור שנכללו בתכנית ההרחבה המאושרת, ואשר עדיין לא הוחל בביצועה. המפעל החדש המתוכנן שההשקעה בו נאמדה בסך של 24 מיליון שקל בקירוב, היה מצומצם יחסית לזה שנשרף (5,000 מ² לעומת 12,000 מ²), וזאת בשל העברת אחדים מקווי הייצור למפעל אחר של הקונצרן, הנמצא במקום אחר בארץ.

בחודש יולי 1982 בדק משרד מבקר המדינה את הסיוע שניתן לשיקום המפעל שנשרף. הבדיקה נערכה במשרד ובמרכז ההשקעות. בירורי השלמה נערכו בבנק לפיתוח התעשייה בע"מ.

1. בתחילת נובמבר 1980, כשבועיים לאחר השריפה, נערך אצל מנכ"ל משרד האוצר דיון, שבעקבותיו הודיע המשנה לחשב הכללי למנהל מחלקת האשראי בבנק ישראל ולסמנכ"ל למימון במשרד התעשייה והמסחר, כי סוכם על מתן הלוואה בסך של 6 מיליון שקל למפעל, שתיתן מקרן לקידום הייצוא והסבה לייצוא (להלן — הקרן) הפועלת ליד בנק ישראל. בעקבות הודעה זו כתב מנכ"ל משרד האוצר למשרד ולבנק ישראל, כי לא ניתן אישור לסיוע מיוחד למפעל וכי בדיון האמור הוחלט, שבקשת המפעל לסיוע בגין השריפה תידון נוכח הנסיבות המיוחדות של מצב התעסוקה בעיירת הפיתוח. כן הוחלט, כי בקשת המפעל צריכה להיבדק על ידי המשרד, מחלקת האשראי בבנק ישראל והחשב הכללי במשרד האוצר, לפי הנהלים המקובלים.

בסוף דצמבר 1980 אישרה הקרן למפעל את ההלוואה האמורה. ההלוואה ניתנה בריבית של 72% בשנה, לפרעון בשמונה תשלומים תלת חודשיים שווים שיחלו תשעה חודשים לאחר מועד קבלתה. באותו מועד הודיע הסמנכ"ל למימון למשרד האוצר, כי ההחלטה על מתן ההלוואה למפעל נתקבלה על סמך מכתבו של המשנה לחשב הכללי בנובמבר אותה שנה; רק ימים מספר לאחר אישור

ההלוואה הגיע לידי הסמנכ"ל למימון מכתבו של מנכ"ל משרד האוצר, השונה בתכנון ממכתבו של המשנה לחשב הכללי. עוד ציין הסמנכ"ל, כי ההלוואה אושרה בלי שקודם לכן נבדקו צורכי המפעל להון חוזר.

— מן האמור לעיל עולה, כי למפעל אושרה, ללא בדיקה מתאימה של צרכיו להון חוזר, הלוואה בסכום של 6 מיליון שקל, המהווה כ-30% מן ההשקעה הדרושה. יתר על כך, ההלוואה לשיפוץ המפעל אושרה מקרן שהוקמה במטרה שכספיה ישמשו להסבת קווי ייצור קיימים מייצור לשוק המקומי לייצור לשם ייצוא. במקרה זה ניתנה ההלוואה להקמת קווי ייצור חדשים במפעל חדש, שלהקמתו ניתן גם סיוע לפי החוק לעידוד השקעות הון וכן הלוואות פיתוח (ראה להלן), כך שלא היה מקום לתת מימון מן הקרן.

2. בד בבד באותם חודשים, דנו חטיבת הטקסטיל והעור שבמשרד ומרכז ההשקעות בבקשת הקונצרן להעניק מעמד של מפעל מאושר לתכניתו להקמת המפעל מחדש בדרום בהשקעה של 23.8 מיליון שקל. בעקבות השיפוי שנתקבל מחברת הביטוח, בגין המבנים והציוד שניזוקו ובהתחשב בכך שהחברה עסקה באותו זמן בהקמת מפעל נוסף, במקום אחר בארץ, במימון עצמי, החליטה חטיבת הטקסטיל והעור להמליץ בפני מינהלת מרכז ההשקעות לאשר את התכנית המוצעת תוך הפחתת סך של 1.49 מיליון שקל מסעיף ההוצאה למבנים ו-1.51 מיליון שקל מסעיף ציוד, כך שהתכנית המומלצת הסתכמה ב-20.8 מיליון שקל (להלן — ההשקעה המוכרת).

בסוף מארס 1981 אישרה מינהלת מרכז ההשקעות מתן מעמד של מפעל מאושר למפעל שהוקם מחדש. המינהלה גם החליטה להפחית מהיקף ההשקעה המתוכננת את ההשקעות במבנים ובציוד, שאותן המליצה חטיבת הטקסטיל והעור להפחית.

הענקת מעמד של מפעל מאושר זיכתה את המפעל במענק בשיעור של 30% מההשקעה המוכרת, וכן בהלוואת פיתוח, שניתנה באמצעות הבנק לפיתוח התעשייה, בשיעור של 40% מן ההשקעה המוכרת. בעת אישור המענק וההלוואה לא הובאה בחשבון ההלוואה בסך של 6 מיליון שקל, שניתנה מהקרן. יוצא, איפוא, כי לשם מימון ההשקעה במפעל בהיקף מאושר של 20.8 מיליון שקל תעמיד הממשלה לרשות הקונצרן מקורות מימון נתיבים בהיקף כולל של 20.56 מיליון שקל — 6.24 מיליון שקל כמענק השקעה על פי החוק לעידוד השקעות הון, 8.32 מיליון שקל כהלוואת פיתוח ו-6 מיליון שקל כהלוואה מהקרן.

משרד התעשייה והמסחר פעל כדי להקים מחדש, במהירות האפשרית, מפעל תעשייתי בעיירת פיתוח לאחר שנשרף. למימון הקמתו של המפעל אישרו בנק ישראל, משרד האוצר ומשרד התעשייה והמסחר הלוואה בסך של 6 מיליון שקל, מהקרן לקידום הייצוא והסבה לייצוא שלא נועדה למימון הקמת מפעלים חדשים, וזאת, ללא בדיקה וללא תיאום מראש בין המשרדים האמורים. כמועד מאוחר יותר, כשאשר למפעל סיוע במסגרת החוק לעידוד השקעות הון, לא נלקח בחשבון סכום ההלוואה מן הקרן, והמפעל נהנה ממימון נתמך בשיעור כולל של 99% בקירוב. מן ההשקעה המאושרת.